

Tiyatromuzun yaratıcı insanı: Ayla Algan

Tiyatro ve sinemanın üretken ve çalışkan ismi Ayla Algan 'Yaratıcı Oyuncu Yaratıcı İnsan'da 1930'ların İstanbul'undan başlayıp ABD, Almanya ve Fransa'ya da uğrayan renkli hayatından anılar aktarmakla kalmıyor, hem oyuncu hem seyircinin heyecanlı okuyacağı bir sanatsal yaşam kılavuzu sunuyor.

BAHAR ÇUHADAR

bahar.cuhadar@hurriyet.com.tr

Ayla-Beklan Algan çifti, evlendikten sonra yaşadıkları New York'ta, oyunculuk eğitimi aldıkları dönemde ara ara Coney Island'da bir hayvanat bahçesine gider. Burada ziyaret ettikleri bir gorilleri vardır. "Her gittiklerinde sanki hatırlar" onları. Uzattıkları muz insan gibi soyup, içini yiyip posasını atar, onlardan sıkılınca sırtını döner, bazen de burnunu karıştırır. Algan ikilisi bu gorili saatlerce bir oyuncu gibi seyrederek; Ayla Algan "Biz, onun hareketlerini oyunculuğun fizikal aksiyonları için inceleyorduk" der: "Hayvanat bahçesindeki gorilimiz konuşmuyordu ama beş duyumuzu kullanarak fizikal aksiyonları ile çok şey anlatıyordu, bunun için gidip onu seyretmek bize çok faydalı oluyordu. Human Science'ta beş duyu ile çalışmıştık, hayvanlarla ilgili de çok çalışma yapmıştık..."

Sadece bu anekdot bile tiyatro ve sinemanın güçlü ismi, hayatının her anında ama en çok da son senelerde eğitmenliğe yoğunlaşan Ayla Algan'ın 'oyun'a, 'oyunculuga' ve sanata bakışını, doğa ve yaşama 'oyunculuk' arasında kurduğu yaşayan bağı özetliyor. Bugün 87 yaşında olan Algan'ı sadece yetenekli, çalışkan ve üretken bir oyuncu/müziyisyen/eğitmen olarak tanımlamak yeterli değil. 'Yaratıcı Oyuncu Yaratıcı İnsan' başlıklı kitabını okuduğumuzda çok net anladığımız üzere, Algan insanın varoluşunu oyundaki/sahnedeki arayışla bütünleştirerek inceleyen ve bunu tüm yaşamına yayarak uygulamaya sokan bir bilge/yaratıcı oyuncu. Bir ömre yayılan bu arayışta iste; New York'taki gorilin hareketleri de, çocukluğundan taşıdığı masalsi ve sanat dolu deneyimler de, Anadolu'nun antik kültüründen süzdükleri de Yunus Emre'nin yaşam felsefesi de, yerini buluyor. Bu yolda da başından 2010'daki vefatına dek birlikte yürüdükleri, kızı Sevil'i babası, Türkiye tiyatrosunun usta rejisör ve oyuncusu, eşi Beklan Algan en büyük yoldaşı.

OYUNCULUK: BİTMEYEN BİR ARAŞTIRMA

Ayla Algan'ı rol aldığı sayısız filminden ('Karanlıkta Uyananlar', 'Ah Güzel İstanbul' başta olmak üzere), çok sayıda TV dizisinden, 70'lerde yoğunlaşan müzik kariyerinden ve elbette 1960'tan 2015'e uzanan sahne kariyerinden tanıyor, biliyoruz. Ama kaleme aldığı bu kitap; ilklerle, ödüllere, pes etmeyen denemelerle ama asıl olarak inşa ettiği 'yaratıcı oyuncu' fikriyle ve elbette sürprizli anılarla dolu bir hayatla gerçekten tanışmak için heyecan verici bir vesile.

'Yaratıcı Oyuncu Yaratıcı İnsan' salt bir anı kitabı değil. 1936'da İstanbul'da dünyaya gelip, sanatçı (stiliz, ressam, heykeltıraş Nevzat Hanım) bir anne ile Girit göçmeni babanın (Vedat Kasman) kızı olarak sanatçılarla dolu bir atmosferde, Osmanbey-Beyoğlu-Büyükdada hatından büyüyen, oyuncu ve ses sanatçısı olarak dönemin etkili simalarıyla çalışan, tiyatro tarihimizin önemli duraklarından LCC Tiyatro

Okulu (Language and Culture Center) ile TAL'ın (Tiyatro Araştırma Laboratuvarı) kurucularından olan bir isim, bizi dilese anıya boğabiliirdi. Algan bunu tercih etmemiş. Kitabı oyuncu adaylarına sadece mesleki değil, bir yaşam kılavuzu tadında kaleme almış.

"18. Yüzyıl Batı Tiyatrosu'ndan Bugünün Tiyatrosuna" başlıklı, kitabın yarısını oluşturan ilk bölümde okura oyunculuğun tarihsel serüvenini anlatırken, tavrı ve dili, bize eğlenceli bir ders anlatıyor gibi. Avrupa, Rus, Osmanlı ve Türk tiyatrosunun gelişimini filozof ve tiyatro kuramcılarında örneklerle anlatırken 'yaratıcı oyuncu/yaratıcı seyirci' fikri üzerine düşünmemizi salık veriyor. Bu bölümde tiyatro tarihindeki akımların nasıl birbirinden beslenerek doğduğunu ve oyuncunun esasen 'tasarımcı' olması gerektiğini, kendi tarihinden örnekler de sunarak aktarıyor.

İkinci bölüm itibarıyla Ayla-Beklan Algan çiftinin 'oyunculugu pratikte araştırma' düsturundan yola çıkarak inşa ettikleri yapıları okurken bir yandan da Ayla Algan'ın sanat yolculuğunun duraklarını öğreniyoruz. 1960'ta ABD'den Türkiye'ye dönen ikili, Muhsin Ertuğrul'un davetiyle Şehir Tiyatroları'na giriyor. Beklan Algan'ın rejisör, Ayla Algan'ın oyuncu olarak çalıştığı süreç sonunda, 1966'da Muhsin Ertuğrul ile ST'den istifa edip ilk paralı konservatuar LCC Tiyatro Okulu'nu kuruyorlar. "Kaygımız oyunculuğun gelişimi üzerinmeyi, araştırmak, denemek istiyorduk. Kendimizi ve genç oyuncularımızı geliştirecek alanlar yaratmaya çalışıyorduk" diye

özetliyor motivasyonlarını. LCC'yi, üçlünün Şehir Tiyatroları'na döndükten sonra, 1974'te kurum içinde kurdukları Deneme Sahnesi izliyor. 80 darbesiyle gelen 1402 sayılı yasayla ST'den atılan sanatçıları arasında yer alan ikili, Berlin Schaubühne'den Peter Stein'in davetiyle Almanya'ya geçiyor. Türk işçiler ve göç temalı öncü oyunlara imza atıyorlar. 1984'te yurda dönüp Bilim Sanat Kültür Hizmetleri Kurumu'nda eğitim vermeye başlayan ikili; bir yandan ünlü çağdaş tiyatro kuramcısı Eugenio Barba ile çalışırken, bir yandan Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde Tiyatro Bölümü'nün kuruluşuna omuz veriyorlar.

Algan ikilisi 1402'likler olarak 'mahkemede aklanınca' ST'ye bağlı Tiyatro Araştırmaları Laboratuvarı'nı kuruyor (1988). Süleyman Velioglu, Erol Keskin, Haluk Şevket Ataseven, Ediz Tezel ve Çetin İpekçaya'nın da olduğu 'beyin takımı'yla... Ayla Algan'ın 'dinamik tiyatro' ve 'yaratıcı oyuncu' anlayışını kavramak açısından, 2010'dan beri dernek olarak devam eden TAL sürecini okumak hayli öğretici.

İSTANBUL, BERLİN, PARİS SAHNELERİ

Yukarıda bahsettim; Ayla Algan rengârenk bir dünyanın içine doğmuş bir çocuk. Yarı Türkçe yarı Giritlice konuşulan, yağlıboya kokusunun da şarkıların da eksik olmadığı; sair, heykeltıraş, ressam dostlarla dolup taşan bir baba evi... Kilise ziyaretlerinin de, Kuranikerim'i Fransızcadan okumanın da, dans derslerinin de eksik olmadığı bir ilköğretim... Büyükdada'da, çokkültürlü bir komşu çevresiyle geçen yazlar ve hayatının aşkı Beklan Algan'la buluşmasına da vesile olan Anadolu Kulübü akşamları...

Ortaokulu Notre Dame de Sion Lisesi'nde, liseyi Fransa'da Versailles Lisesi'nde tamamlayıp Ayla Algan. Liseden sonra, Beklan Algan ile New York'a taşındıklarında aklında oyunculuk eğitimi yokken yıllarını meşhur Actors Studio'ya geçiriyorlar.

Beklan Algan bir maden şirketine çalışırken, asıl tutkusunun tiyatro ve rejisörlük olduğunun ayırdına ne güzeldir ki erken varıyor. Actors Studio'nun imtihanına birlikte girip kazanıyorlar. Jane Fonda, Marlon Brando gibi yıldızların hocası Lee Strasberg ile çalışmaya başlıyorlar. 1960'ta Türkiye'ye dönüyor ikili.

Ayla Algan'ın Türkiye sahnesindeki ilk oyunu ŞT bünyesindeki 'Tarla Kusu' olur. 'Hamlet' te iki kez Op-helia, bir kez de (erkek olarak) Hamlet olarak sahne alır. Paris'te Mehmet Ulusoy'un yönettiği oyunlarda Fransızca başrol oynar. Berlin Schaubühne'deki çalışmalarında rol arkadaşları Sener Şen, Tuncel Kurtiz, Kerim Afsar, Macit Koper'dir. Schaubühne'de çocuk oyunları da oynarlar. 'Keloglan'da, Algan Keloglan'ın annesini oynar, oğlu ise Sener Şen'dir...

Sahne de şarkıcı olarak da yerini alıyor Algan. ST'den aldığı izinle gazinoda şarkı söylüyor. Zeki Müren'in alt programında çıkıyor, Yunus Emre şairlerinden oluşan şarkılı şairler söylüyor. Bir Orta Anadolu türküsü olan ve herkesin çok eğlenerek dinlediği 'Koca Öküz', Algan'ın unutulmaz performanslarından biri olarak müzik tarihine geçiyor. 1972'de Paris'in meşhur konser salonu Olympia'da sahneye çıktığında, burada sahne alan ilk Türk sanatçı oluyor. 1965'te Sadri Alışık'la rol aldığı, Atif Yılmaz imzalı 'Ah Güzel İstanbul' ise Algan'ın sinemada paradigmayı yapım olarak sinema tarihimizde yerini alıyor.

Ayla Algan tasavvuf felsefesinden de beslenen insan varlığının oyuncu olarak konumuna odaklandığı ve 'pratikteki araştırmasını' hiç dindirmediği yolculuğu eğitmen olarak sürdürüyor. Ekol Drama Sanat Evi'nin ardından şimdilerde İstanbul Drama Sanat Akademisi'nde genel sanat yönetmenliği ve eğitmenlik yapıyor. Sanatsal yaklaşımı, deneyimleri ve anılarını iç içe geçirerek kaleme aldığı kitabı, tüm hayatına yayılan 'sanatsal deneme'nin bir özeti. ■

YARATICI OYUNCU YARATICI İNSAN

Ayla Algan
Yapı Kredi Yayınları, 2023
248 sayfa.